

Luistergeleide Zomeravondconcert 2008

Surplus, kwaliteitskoor 55+, viert met dit concertprogramma haar **vijfjarig bestaan**. Naast veel nieuw repertoire hoort u diverse koorwerken die in de afgelopen jaren al voor veel musiceer- en luisterplezier hebben gezorgd.

De wijze waarop Surplus werkt aan haar repertoirelijst - met zowel oude als nieuwe muziek - is sinds jaar en dag onverminderd energiek en schept tijdens de repetities op de donderdagmiddag elke keer weer een grote vreugde. Die vreugde komt voort uit een sterke gemeenschapszin bij het zoeken naar een muzikale beleving van de teksten. Die blijdschap en hang naar bespiegeling willen wij tot uitdrukking laten komen in een thematiek die wij hebben samengevat in de titel: Een Zomeravond . De afbeelding op het affiche (met toestemming van de kunstenaar Peter Westcott overgenomen) onderstreept nog eens het samengaan van beide elementen: **bezonnenheid en warme, blijde gloed verenigd in een beeld**.

In tegenstelling tot de luistergeleide bij eerdere concertprogramma's van Surplus, waarbij het accent lag op de muzikale ingrediënten, kiezen we nu voor het volgen van een gedachtelij die de keuze van volgorde der werken heeft bepaald.

De sterke groepsgeest in Surplus, gepaard aan de energie van elk afzonderlijk, maakt dat we onze toekomst met vertrouwen tegemoet zien.

Vertrouwen is het sleutelwoord in de eerste vijf koorwerken van dit jubileumprogramma. *'As torrents'* van Edvard Elgar (1857-1934) gaat in de kern over het vertrouwen dat er ergens een goede genius is die zorgt voor wat wij nodig hebben. Het verlangen naar de goede stroom in het leven betekent: het herkennen daarvan. En het hebben van een goed voorbeeld houdt de mens energiek gaande: *'To the Thames'* van George Dyson (1883-1964). Dat je daarbij af en toe even tot rust moet komen en zo de dingen kunt laten bezinken - wel licht in contact komt met die goede genius waarvan sprake was in *'As torrents'* - daarvan verhaalt *'Sea music'*.

Maar het gaat in het leven **niet altijd zoals gepland**: wij mensen stellen elkaar teleur, ruilen elkaar in, op zoek naar ..., ja, naar wie, naar wat? Luistert u naar de beeldspraak in *'Die Verlassene'* en *'Trennung'* van Antonin Dvořák (1841-1904).

Na het piano-intermezzo vervolgen we de gedachtelij. Als verlies, pijn en verdriet gepaste aandacht krijgen, komt er **weer ruimte voor nieuw elan**.

De strijd heeft gewoed, doe er maar afstand van (*'The long day closes'* van Arthur Sullivan 1842-1900), want dan krijgen ook weer milde, liefde- volle gedachten een kans (*'Spanish serenade'* van Elgar) en kan de rust in jezelf weerkeren (*'Sure on this shining night'* van Samuel Barber 1910-1981). Pas dan ook kun je je echt overgeven aan de helende kracht van de nacht, je openstellen voor nieuwe kansen op geluk: Est-ii de verite plus douce que l'esperance? (Bestaat er een waarheid die even aangenaam is als de hoop?): *'La Nuit'* van Jean Philippe Rameau (1683-1764).

Dan ook kun je weer eens rondkijken, **mens en natuur opnieuw te beschouwen en je weg verder bepalen**.

De alomtegenwoordigheid van levenskracht, wellicht wederom de goede genius: daarover gaat ten diepste *'Procesion'* van Castelnuovo-Tedesco (1895-1968).

Wie de ik-figuur is in *'The lily and the rose'* blijft een raadsel. Zo ook waarheen de reis voert. Maar dat je op weg gaat is zeker; en ook dat je de vraag moet leren beantwoorden: hoe kan ik leren lief te hebben?

Een liefdevolle blik en een gul hart, 'dat is wat je daarvoor nodig hebt. Wat heeft de ander nodig? Hoe kan ik hem deelgenoot maken van wat ik zie? Hoe kan ik me laten vertellen wat er (nog meer) te voelen is. Kortom: hoe vind ik de balans tussen geven en ontvangen: *'Can you hear me?'* van Bob Chilcott.

En als je die balans gevonden hebt, kun je de **dingen op je laten afkomen** op hun geeigende moment en precies zoa ls ze (nu eenmaal) zijn. En natuurlijk k blijft verlangen de drijfveer, maar dit verlangen kent als thuis- haven een **rustig en blijmoedig hart**.

Geniet u van de bezonken blijheid in *'Sonnenscheinlied'*, de opgetogen, verlangende toon in *'Durch den Wald'* (Frederick Delius 1862-1934), de sfeer van heimwee (en spijt?) in *'Der Lindenbaum'* (Franz Schubert 1797- 1828; arr. J . Doodkorte), de liefdevolle speurtocht van de twee torteldui- ven (via een weg langs vele toonsoorten) in het badinerende *'Under the willow tree'* (Samuel Barber 19 10-1981), en tenslotte: vier met ons feest op deze blijde dag in *'Her ute skal gildet staa'* (Delius). Een feest dat uitbundig begint en een zeer zacht einde kent: zo is de cirkel van onze ge- dachtelijn rond: uitbundigheid en bezonkenheid in één.

MUZIKALE ACHTERGROND IN EEN NOTENDOP

Samuel Barber (1910-1981) is bij niet-Amerikanen vooral bekend om zijn 'Adagio voor strijkers' (bekend door de film 'The Elephant Man'). Bij zangers is zijn liedkunst ook bekend en geliefd. Toen rond 1990 de ver- nieuwend koorcomposities populairder werden, kon men deze componist steeds vaker beluisteren tijdens een concert. Barber besteedt buitengewoon veel aandacht aan de tekstexpressie, maar hij laat poëtische en muzikale structuren elk op hun eigen wijze functione- ren. Karakteristiek is het feit dat hij vaak een motief herhaalt. Zo ook in **Under the willow tree**. Dit koorwerk komt uit de veelgeprezen opera 'Vanessa' (1958), maar er is niets opera-achtigs aan, het is eerder volksliedachtig van toon; het past zo heel goed bij de eenvoud van de tekst. Het zoeken van de twee duiven naar een geschikt (liefdes)nest wordt in het middendeel uitgebeeld door het koorthema in allerlei toonsoorten en door elkaar afwisselende stemgroepen te laten uitvoeren. Een waar huza renstukje voor de zangers. En de pianobegeleiding daarbij is - haast relativerend - vrolijk en luchtig, onderhoudend te noemen.

Geheel anders van sfeer is zijn **Sure on this shining night** dat hij eerst als sololied schreef en later voor koor bewerkte. Het ademt - door zijn zwevende harmoniek - een impressionistische sfeer: Barber geeft meer de tekst als geheel weer in een totaalsfeer dan dat hij de woorden afzonderlijk tekent. Maatwisselingen en grote verschillen in klanksterkte, canonachtige passages tussen de sopraan en tenor en de volkomen zelfstandige lijnen van alt en bassen daaromheen weet hij samen te smeden tot een fascinerend muzikaal verhaal dat uitmondt in de diepe stilte van de fonkelende, helende nacht.

Mario Castelnuovo-Tedesco (Florence 1895 - Hollywood 1968) was Italiaans componist en pianist en studeerde o.m. bij Idebrando Pizzetti. Als zovele joden ontvluchtte hij Europa tussen de beide wereldoorlogen en vertrok in 1939 naar de Verenigde Staten. Aldaa r verkreeg hij in 1946 het staatsburgerschap en werd hij in Los Angeles compositieleraar aan het conservatorium. Procecion komt uit de cyclus Romancero Gitano voor koor en gitaar op gedichten van Federico de Lorca. De Spaanse sfeer die past bij deze dichter is karakteristiek voor dit koorstuk.

Bob Chilcott (1955), ex-zanger bij de wereldberoemde King's Singers, is inmiddels een gevierd componist, die over de gehele wereld wordt uitgenodigd om zijn werken te komen dirigeren. Hij schrijft zowel geestelijk als wereldlijk werk voor allerlei bezettingen. Sommigen karakteriseren zijn werken als sentimenteel; ik zou liever spreken van liefdevol, met grote aandacht voor de doelgroep waarvoor hij schrijft. Met **The Lily and**

the Rose en **Can you hear me** wilde hij vooral jongeren bereiken. Surplus brengt deze werken dan ook met een jeugdig hart.

Frederick Delius (1862-1934) was Engels componist en zoon van een rijke handelaar. Hij trad aanvankelijk in het voetspoor van zijn vader en vestigde zich in 1884 als sinaasappelkweker in Florida. De negermuziek daar fascineerde hem zo, dat hij de muziek verder ging verkennen en uiteindelijk professioneel componist werd, daartoe aangemoedigd door Edvard Grieg die hij in Leipzig ontmoette. In 1888 vestigde hij zich in Frankrijk en schreef er zijn oeuvre met ritmische en melodische motieven uit de negermuziek, de Noorse muziek, invloeden van Grieg, Mahler en Debussy en smeedde alles samen tot een geheel eigen palet. Hij schreef vele orkestwerken (o.m. Florida Suite en A song before sunrise), diverse koor- werken (w.o. Requiem) en enkele opera's. Daarnaast veel kamermuziek en concerten (a.a. voor viool).

Sonnenscheinlied, Durch den Wald en het **Her ute skal gildet staa** (op een oude-norse tekst) zijn alle feestelijke, kleurrijke werken met boeiende harmonische wendingen en een genuanceerde dynamiek.

De liederen **Trennung** en **Die Verlassene** van **Antonin Dvořák (1841 - 1904)** zijn gebaseerd op het volkseigen van de provincie 'Mähren' en waren oorspronkelijk duetten voor twee vrouwenstemmen. De vierstemmige zetting is van de grote Tsjechische componist Janacek. De melodieën zijn romantisch, vitaal en dansant met een oosters-meeslepende ritmiek.

Dvořák, die zijn muzikale carrière (compositie, orgel, altviool) begon in Praag (wie kent er niet zijn meeslepende 'Slavische dansen?'), reisde veel en dat liet zijn sporen na in zijn composities, zoals zijn Symfonie nr. 9 'Uit de Nieuwe Wereld' n.a.v. de reis naar Amerika/New York van 1892- 1895, waarin negermuziek is verwerkt.

George Dyson (1883 - 1964) componeerde met groot volksgevoel zijn '**Four songs for sailors**' (oorspronkelijk geschreven voor tweestemmig vrouwenkoor en orkest). 'To the Thames' en 'Sea Music' komen uit genoemde cyclus van vier liederen. Karakteristiek is zijn verfrissende, melodieuze stijl met veel tekening van de tekst. Hij hanteert een gevarieerde (zo u wilt: verrassende) ritmiek en de middelen krijgen steeds verdichtte samenklanken toebedeeld en met dat alles profileert Dyson zich als een typisch 20^e - eeuws componist.

Sir Edward Elgar (1857 - 1934) had een typisch Engelse voorliefde voor koormuziek, die hij uitte in het schrijven van zowel a capella muziek als koormuziek met orgel- en/of orkestbegeleiding. Men beschouwt hem wel als degene die de Engelse toonkunst in de 19e eeuw nieuw leven in blies.

As torrents is één van zijn alom bekende partsongs en geschreven in een zeer traditioneel harmonisch idioom, gebaseerd op open majeur- en mineurklanken. In **Spanish Serenade** (oorspronkelijk voor koor en orkest) weet hij de onmiskenbaar Engelse koorlyriek spannend en onderhoudend te maken door de pianobegeleiding een Spaans tintje te geven.

Jean Philippe Rameau (1683-1764) was een Frans organist, theoreticus en componist. Hij studeerde zowel in Milaan als Parijs. Hij heeft naam gemaakt met zijn opera 's (o.m. 'Hippolyte et Aricie' uit 1733 en 'Castor et Pollux' uit 1737) en klavecimbelmuziek. Ook schreef hij vele theoretische geschriften, waar hij een wegbereider is geworden voor zeer veel muziektheoretische inzichten (die zeker tot in de 20e eeuw gezaghebbend bleken te zijn).

Het is niet bekend of **La Nuit** uit een van zijn opera's stamt, maar het zou, gezien de stijl, wel kunnen. Het is een mijmering, waarmee de handeling even pas op de plaats maakt. De zo typerende classicistische stijl met zijn strenge vormprincipes maakt dat de tekst goed verstaanbaar is.

Der Lindenbaum komt uit de liederencyclus 'Winterreise' van **Franz Schubert (1797-1828)**. Speciaal voor Surplus maakte Jose Doodkorte er een koorbewerking van. Het lied is alom bekend als en bezit het unversele karakter van een volksliedje, maar Schubert weet het volkse subtiel om te smeden tot een kunstlied en scheidt hiermee een van de hoogtepunten uit zijn liedkunst. Thema is het conflict tussen droom en werkelijkheid. De lindenboom (hart van het dorpsleven) staat symbool voor onschuld en kinderlijk vertrouwen. Schuberts lied kent de eenvoud en lieflijkheid van een droom. De pianopartij doet aanvankelijk denken aan het gefluister van ritselende bladeren tijdens een zomerbries, maar verandert - als ontwaakt uit een droom - in een gierende wind, die doet verlangen naar een weldadige rust (aan gene zijde?).

Sir Arthur Seymour Sullivan (1842- 1900) was een Engels componist, die studeerde aan de Royal Academy of Music te Londen. Later zou hij daar docent worden, evenals in Leipzig. Hij is wereldberoemd geworden om zijn Engelstalige 'lichte opera's' (grotendeels op teksten van Gilbert) waarvan 'The Mikado' en 'The Gondoliers' bekende voorbeelden zijn. Ook schreef hij de opera 'Ivanhoe', toneelmuziek, balletten, koorwerk, liederen, pianomuziek en orkestmuziek.

The long day closes is een verstild koorwerk in een eenvoudig melodisch en ritmisch idioom en een genuanceerde dynamiek. De melodische hoofdrol ligt bij de sopraan, maar in het tweede deel mag de tenor die even overnemen.

José Doodkorte